

Wrocław, dnia 22 marca 2019 r.

**Recenzja pracy doktorskiej mgr Krzysztofa Chmielarza
pt. „Asekuracja prawa do prywatności w kontekście polityki bezpieczeństwa
w Polsce po 1990 roku”, ss. 379**

Recenzent: Prof. dr hab. JAN MACIEJEWSKI

Miejsce pracy: Uniwersytet Wrocławski

Oświadczenie: Recenzent oświadcza, że nie posiada żadnych interesów w odniesieniu do recenzowanej pracy doktorskiej, a problematyka naukowa projektu mieści się w głównym nurcie jego zainteresowań badawczych.

Zgodnie z Uchwałą Rady Wydziału Politologii Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie przedkładam recenzję pracy doktorskiej mgr. Krzysztofa Chmielarza. Pracę doktorską pt. *Asekuracja prawa do prywatności w kontekście polityki bezpieczeństwa w Polsce po 1990 roku* doktorant zrealizował pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. inż. Andrzeja Kozery, a promotorem pomocniczym jest dr Agata Nodzak.

Całość przedstawionej mi do recenzji pracy doktorskiej oceniam pozytywnie i uzasadnię swoje stanowisko w dalszej części omówienia, wskazując także dyskusyjne uwagi. Recenzowana dysertacja mieści się w dyscyplinie nauk o polityce, z uwzględnieniem nauk o bezpieczeństwie, prawa oraz socjologii, co jest dowodem na interdyscyplinarność w dążeniu do zrealizowania zakładanych badań własnych. Praca doktorska jest 379-stronnicowym monograficznym studium, którego Autor podjął się analizy problematyki naruszania konstytucyjnego prawa do prywatności przez służby państwowe w aspekcie prowadzonej polityki bezpieczeństwa w Polsce po 1990 roku. Recenzowana dysertacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów podzielonych na dwie części. Pierwsza część obejmuje dwa pierwsze rozdziały stanowiące część teoretyczną oraz kolejne trzy rozdziały stanowiącą część praktyczną, zawierającą analizę problematyki badawczej rozprawy. Praca zawiera także zakończenie, spis tabel i wykresów, bibliografię oraz załączniki z uzyskanych danych zastalych.

Już wstępna lektura pracy pozwala mi stwierdzić, że przedstawiona do recenzowania rozprawa doktorska została poprawnie opracowana, przede wszystkim w warstwie rzeczowej, obejmującej m.in. treści merytoryczne i przedmiotowe. W sumie praca ta, choć zbyt obszerna, stanowi jednak oryginalne rozwiązanie naukowe podjętej problematyki lokującej się w systemie polityki bezpieczeństwa państwa.

Należy bowiem zauważyć, iż istotą systemu bezpieczeństwa politycznego państwa jest przede wszystkim ochrona ludzi przed zagrożeniami poprzez zaspokojenie wszystkich wartości składających się na treści bezpieczeństwa narodowego, co zmusza państwo do sprawnego działania w sferze zarówno politycznej, jak i pozapolitycznej obywateli, a więc życia prywatnego – rodzinnego, towarzyskiego czy hobbystycznego. Dlatego dla zapewnienia bezpieczeństwa państwa nieodzowne staje się ingerowanie zgodnie z zasadą proporcjonalności w sferę prywatności obywateli, co tym samym ogranicza ich prawa i wolność osobistą. Tak więc z powodu bezpieczeństwa i w celu ochrony interesów państwa przed zagrożeniami jego suwerennej egzystencji organy państwa mogą uzasadniać

ingerencję w prawa i wolności jednostki, rozważając proporcjonalność zastosowanej strategii operacyjno-rozpoznawczej.

Odnosząc się jeszcze do całości dysertacji, podkreślić należy, iż podjęta w recenzowanej pracy doktorskiej problematyka zasługuje na naukową eksplorację, podejmowane bowiem zagadnienia badawcze nie doczekały się należytej uwagi w Polsce.

Ponieważ Doktorant, moim zdaniem, w pełnym zakresie nabył kompetencje badacza społecznego, dlatego też w sposób obiektywny oraz interesujący poznawczo zaprezentował oryginalne rozwiązania naukowe umożliwiające dalsze badania w tym kierunku. Założony przez Doktoranta główny cel został adekwatnie dostosowany do problematyki badawczej poprzez jego ujęcie pod kątem trzech zasadniczych funkcji: eksploracyjnej, opisującej oraz wyjaśniającej.

Bezpieczeństwo ma wiele definicji i może być realizowane na wiele sposobów i poprzez różne strategie polityczne. Doktorant w rozdziale pierwszym sięgnął analitycznie do tych rozważań, które dotyczyły bezpieczeństwa państwa zarówno w sferze politycznej, jak i w sferze pozapolitycznej. Przedstawił znaczenie pojęcia bezpieczeństwa, poczynając od wskazania podmiotu i przedmiotu bezpieczeństwa oraz organizacji systemu bezpieczeństwa, poprzez system praw i wolności, koncepcje i genezę prawa do prywatności (także na podstawie doktryny i orzecznictwa zagranicznego), wskazał podmioty i adresatów w sferze prawa do prywatności oraz ograniczenia i ochronę prawa do prywatności. Doktorant dobrze dobrał i krytycznie przeanalizował literaturę przedmiotu, jednak marginalne potraktowanie grup społecznych w sferze bezpieczeństwa jednostki powoduje pewien niedosyt.

W rozdziale drugim zostały przedstawione różne koncepcje dotyczące takich pojęć, jak inwigilacja, czynności operacyjno-rozpoznawcze, kontrola operacyjna, dane telekomunikacyjne oraz podsłuch procesowy, w świetle poglądów przedstawicieli doktryny, jak również na gruncie orzecznictwa krajowego. Pod koniec rozdziału Doktorant wskazał kryteria ustalania granic dozwolonej ingerencji służb i instytucji państwowych (wykorzystujące metody operacyjno-rozpoznawcze) w sferę prawa do prywatności.

Przedstawione przemyślenia dotyczące naruszeń sfery prywatności jednostki przez uprawnione organy są obecnie aktualne w dobie rozwoju globalnej technologii, zapewnienia bezpieczeństwa państwa i przeciwdziałania zagrożeniom. Przedstawiona część teoretyczna wsparta jest nie tylko analizą literatury, ale przede wszystkim analizą aktów prawnych i orzecnictwem sądowym.

W rozdziale trzecim Autor określił problem badawczy oraz zaprezentował metody badawcze i organizację badań wypracowanych na potrzeby weryfikacji tezy przyjętego celu badawczego. Mocną stroną rozdziału jest pogłębiona i kompleksowa analiza, która przedstawia nowe spojrzenie na kwestie uwarunkowań granicy ingerencji państwa w sferę prawa do prywatności jednostki, stanowiące oryginalne rozwiązanie przyjętego problemu badawczego. Różne przedziały czasowe przyjęte w analizie danych nie zawsze są zgodne z założeniem przyjętym w tytule pracy, co powoduje ich słabszą stronę dysertacji.

Szczegółowym celem doktoratu jest poszukiwanie odpowiedzi na temat dopuszczalności zwiększania uprawnień organów państwowych w zakresie szeroko pojętej inwigilacji społeczeństwa. W rozdziale czwartym, w ramach pogłębionych rozważań Doktorant podjął próbę oszacowania możliwego społecznego przyzwolenia dla ograniczeń w sferze swobód i wolności obywatelskiej oraz ponoszenia kosztów na bezpieczeństwo państwa. Badania związane z podejmowaną problematyką przeprowadziło Centrum Badań Opinii Społecznych, obejmowały one okres 1996–2016. Respondenci zapytani wprost, czy ogólnie rzecz biorąc prowadzona polityka bezpieczeństwa państwa w naszym kraju powinna być nakierowana na ochronę indywidualnej wolności, praw poszczególnych obywateli czy też na zwalczanie zagrożenia terroryzmem – w większości opowiadają się za ochroną wolności i praw. Taka opinia przeważa we wszystkich grupach społeczno-demograficznych, co wskazuje, że aprobata społeczeństwa na ewentualne ograniczania wolności i swobód obywatelskich oraz dopuszczalność do ponoszenia kosztów na poprawę bezpieczeństwa obywateli jest w Polsce niewielka. Doktorant analizując „dane zastane”, stwierdził, że bark aprobaty wśród społeczeństwa może wynikać z przekonania, iż obecnie zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa jest jednak niewielkie, a dla respondentów ochrona

wolności, życia prywatnego i rodzinnego oraz swobód obywatelskich jest zdecydowanie ważniejsza. Ponadto negatywne skojarzenia związane z inwigilacją – zdaniem Doktoranta – są zapewne pochodną minionych lat oraz sytuacją polityczną w czasach PRL, gdzie „różne służby” sfery bezpieczeństwa często inwigilowały społeczeństwo.

Można zatem mniemać, iż pozyskane przez owe służby niejawne materiały dotyczące danych telekomunikacyjnych (dane abonenckie, bilingi, dane globalizacyjne, obszerne ustalenia internetowe) i kontroli operacyjnej (podśluch pozaprocesowy telefonów stacjonarnych, komórkowych i satelitarnych, podśluch osób i pomieszczeń, GPS, podśluch elektroniczny, uzyskiwanie i utrwalanie treści korespondencji: faks, MMS, SMS, nasłuch pasm radiowych oraz dostęp i kontrola zawartości przesyłek: listy, karty pocztowe, paczki, przesyłki kurierskie) umożliwiają uzyskanie informacji o wielkim znaczeniu operacyjnym, które pozwalają na dokładną penetrację określonych środowisk społecznych, wzajemnych powiązań między komunikującymi się osobami i szybkie ustalenie istotnych danych przez ograny ścigania.

W rozdziale piątym Doktorant przedstawił skalę pozyskiwania niejawnych informacji o obywatelach przez organy ścigania, stwierdzając, że rozmiar inwigilowania społeczeństwa jest znacznie większy, niż wynika to z dostępnych danych. Do mocnych stron tego rozdziału zaliczyć można przyjętą procedurę badań, która gwarantuje rozwiązanie problemu badawczego, pomimo że materiał badań dotyczy danych trudno dostępnych z uwagi na specyfikę pracy służb specjalnych. Także sposób opracowania danych jest rzetelny i właściwie zaprezentowany z wykorzystaniem techniki prezentacji graficznej i tabelarycznej. Jednak niepełne dane w niektórych obszarach powodują trudności w analizie porównawczej. Kolejną słabą stroną jest brak wskazania, w jakim kierunku mogą być prowadzone ewentualne dalsze badania. Dobrze byłoby wskazać aplikacyjną wartość przeprowadzonych badań, np. możliwości zastosowania w działaniach edukacyjnych związanych z inicjatywą ustawodawcy lub obywatelskimi akcjami uświadamiania społecznego.

Do mocnych stron rozprawy, obok wyboru tematu, który jest ważny poznawczo i aktualny społecznie, można by zaliczyć przejrzysty i logiczny akademicki wywód, jednak brak pogłębionej analizy, która przedstawiałaby dodatkowo naruszenie prawa do prywatności, np. ze strony sektora prywatnego w aspekcie usług detektywistycznych, powoduje pewien niedosyt poznawczy recenzowanej dysertacji. Jak w większości recenzowanych rozpraw, także i ta praca doktorska nie jest wolna od błędów różnego typu, w tym stylistycznych, interpunkcyjnych czy edytorskich.

Mając na uwadze wagę problematyki, jaka została podjęta w ocenianej przeze mnie pracy doktorskiej, w trybie recenzji formułuję obszarowe zagadnienia problemowe, na które oczekuję od Doktoranta odpowiedzi podczas publicznej obrony:

1. Proszę podać, w jakim kierunku ewoluuje społeczna świadomość oraz przyzwolenie na ograniczenie przez państwo swobód i wolności obywatelskich w kontekście działań operacyjno-rozpoznawczych i jakie czynniki determinują ewentualne zmiany w tych tendencjach (jakie są determinanty tych zmian).
2. Proszę wskazać ocenę aktualnego stopnia ochrony prawa do prywatności w świetle zmian w przepisach prawa i zmian w zakresie stosowania działań „inwigilacyjnych” organów państwa.
3. Czy działania sektora prywatnego (np. detektywów różnego autoramentu) naruszają konstytucyjne prawo do prywatności, na przykład w sprawach rozwodowych przed sądem.

Konkluzja mojej recenzji jest oczywista, stąd kończąc ocenę, stwierdzam, na podstawie lektury przedłożonej dysertacji, i z całym przekonaniem podkreślam, że poczynione przeze mnie krytyczne uwagi nie ujmują niczego z poniesionego przez Doktoranta całociowego wysiłku badawczego. Jest to nie tylko oryginalna, ale i ważna naukowo praca, w której Autor wskazuje i bada zjawiska społeczne mające wpływ na stan

bezpieczeństwa obywateli w zakresie prawa do prywatności. Jestem usatysfakcjonowany, bowiem wyniki badań własnych i zastanych, a przede wszystkim ich analiza są wypracowaną „wartością dodaną” całego projektu doktorskiego mgr. Krzysztofa Chmielarza, dostrzegam też znaczący wkład pracy dydaktycznej Promotora, Pana Profesora Andrzeja Kozery.

Zakładam, iż publiczna obrona utwierdzi moją pozytywną oceną całego doktoratu, będę zatem wnioskował o wyróżnienie.

Podsumowując swoją recenzję, wskazuję, iż zrealizowany projekt doktorski spełnia warunki określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r., o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. z 2003 r., nr 65, poz. 595 z późn. zm.), co kwalifikuje mgr. Krzysztofa Chmielarza do uzyskania stopnia naukowego doktora w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki o polityce. Stawiam zatem wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Jan Maciejewski